

ks. dr hab. Piotr Mazur
Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”
w Krakowie

WYCHOWANIE DO MIŁOŚCI

W kulturze europejskiej ukształtowały się dwa główne znaczenia terminu miłość. Pierwszy z nich związany jest z kulturą grecką, gdzie miłość (gr. *eros*) jest pożądaniem dobra. Stąd też współcześnie miłość traktowana jest jako pragnienie wartości. Druga koncepcja związana jest z chrześcijańską wizją miłości (gr. *agape*). Jest ona aktem życzliwego oddania się, jest darem siebie¹.

Pojęcie miłości chrześcijańskiej ma wymiar duchowy, uwzględnia nadprzyrodzone powołanie człowieka i eschatologiczny cel jego życia². Źródłem i wzorem miłości jest Bóg Trójjedyny. Bóg, który jest Miłością (por. 1 J 4,16) pierwszy nas umiłował, a także powołał nas i uzdalnia do takiej miłości, jakiej przykład dał nam Jezus Chrystus. On sam wyznacza nam zadanie: „To jest moje przykazanie, abyście się wzajemnie miłowali, tak jak Ja was umiłowalem. Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich” (J 15, 12–13)³.

Jan Paweł II do najważniejszych zadań duszpasterskich Kościoła w Polsce zaliczał wychowanie dzieci i młodzieży do miłości. W swojej pierwszej encyklice Ojciec Święty pisał: „Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się miłość, jeśli nie spotka się z miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni ją w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa” (RH 10).

Wychowanie do miłości jest najlepszym sposobem, aby odrodzić rodziny w duchu chrześcijańskim, jak również jest podstawą prawidłowego przygotowania do małżeństwa. Obok terminu „wychowanie do miłości” funkcjonują również inne określenia: „wychowanie do życia w rodzinie”, „przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie” czy też „przygotowanie dalsze do małżeństwa”. Adresowane jest ono do dzieci i młodzieży do 16 roku życia włącznie⁴.

Miłość nadaje życiu sens i kierunek działania. Dlatego też pedagogika pastoralna postuluje, aby za fundamentalne działanie podjąć w zakresie wychowania ku miłości. W procesie tym winna nastąpić konsolidacja wysiłków głównych środowisk wychowawczych: rodziny, szkoły i Kościoła.

Rodzina jest pierwszą szkołą miłości, to szczególne miejsce miłości. Brak miłości rodziców doprowadza do tego, że dzieci nie potrafią odnaleźć się w społeczeństwie, a przede wszystkim nie potrafią kochać. Z tym problemem J. Korczak

¹ Por. A. Zuberbier, *Miłość*, [w:] *Katolicyzm A–Z*, red. Z. Pawlak, Poznań 2004, s. 266.

² Por. M. Zardecka, *Miłość*, [w:] *Leksykon filozofii klasycznej*, red. J. Herbut, Lublin 1997, s. 369.

³ Por. W. Słomka, *Miłość*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin – Kraków 2002, s. 524.

⁴ Por. R. Bielen, *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce*, Lublin 2001, s. 240–241.

wiązał rozwój uczuciowy dziecka. Jego zdaniem „uczuciowość w życiu ludzkim spełnia ważną rolę. Od niej, od jej dojrzałości zależy, jak człowiek wypełni swoje powołanie życiowe. Aby uczuciowość mogła w życiu spełnić właściwą rolę, musi przejść proces rozwoju. Może się ona rozwijać jedynie w kontaktach międzyludzkich, przede wszystkim w życiu rodzinnym. Warunkiem prawidłowego rozwoju uczuciowego dziecka jest akceptacja, czułość, otrzymywanie uczuć. Są one szczególnie ważne w pierwszych latach życia dziecka. Uczucia otrzymywane wywołują oddźwięk w rozpoczynającej swoje życie małej istocie ludzkiej”⁵.

Dla harmonijnego rozwoju dziecka istotnym warunkiem jest odpowiedni klimat życia rodzinnego. „Rodzina daje człowiekowi poczucie bezpieczeństwa. Tu uczy się prawdziwej miłości, która nie żąda dla siebie, lecz pragnie coś ofiarować drugiemu człowiekowi: kocham, tzn. chcę twojego dobra; dobrze, że jesteś”⁶.

Prawidłowe zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dziecka może dokonać się jedynie w rodzinie. Wychowanie rodzinne, w odróżnieniu od instytucjonalnego, posiada swój specyficzny klimat emocjonalny. Wyróżniamy w nim następujące właściwości: spontaniczność oddziaływania; zdolność wczuwania się w stany emocjonalne dziecka, która zapewnia poczucie bezpieczeństwa; intymność, która pogłębia więź uczuciową, wykształca tradycje rodzinne⁷. Niestety w znacznym stopniu współczesna rodzina nie spełnia tego obowiązku.

J. Gajda słusznie zauważa, „iż wśród sformułowanych różnych koncepcji człowieka; jak homo cogitans, homo faber, homo ludens, homo kreator, homo agens, homo viator itp., brakuje tej, która ujmowałaby najistotniejsze jego cechy związane ze sferą uczuć, ukazującej go jako istotę kochającą i potrzebującą miłości. Dziwi to tym bardziej, że konieczność stworzenia takiej koncepcji – homo amans – wydaje się wręcz oczywista, zwłaszcza wobec powszechnej zgody co do jej głęboko humanistycznych wartości jako uczucia wszechogarniającego”⁸.

S. Kowalczyk podkreśla, że człowiek to osoba pociągana przez wartości. Według niego „miłość ma służyć wartościom: począwszy od witalnych aż do moralnych i religijnych. Aksjologiczny i moralny kontekst miłości nadaje jej znamię odpowiedzialności i duchowej dojrzałości. Powołaniem miłości jest służba życiu, dlatego opozycja wobec życia tak naturalnego jak wewnętrznego jest potwierdzeniem wypaczenia miłości. Spontaniczność miłości nie przekreśla potrzeby samokontroli człowieka, opanowania sfery popędowej, a więc także respektowania wymogów wstydlivości i czystości. Cynizm i hedonizm niszczą autentyczną miłość. Biologizacja z kolei jest trywializacją uczucia miłości. Miłość jest relacją interpersonalną, dlatego musi ona respektować godność kochanej osoby. Prawdziwej miłości towarzyszą więc ethos i sumienie”⁹.

⁵ J. Korczak, *Jak kochać dziecko?*, Warszawa 1998, s. 53.

⁶ K. Merska, *Pravo do wolności*, „Wychowawca” 1995 nr 2, s. 36.

⁷ Por. A. Solak, *Człowiek i jego wychowywanie. Zagadnienia wybrane*, Tarnów 2004, s. 91.

⁸ J. Gajda, *Wartości w życiu człowieka*, Lublin 1997, s. 77.

⁹ S. Kowalczyk, *Zarys filozofii człowieka*, Sandomierz 2002, s. 106.

Wychowanie ku miłości powinno być integralnie powiązane z programem wychowawczym szkoły. Rola szkoły sprowadza się do wspomagania wychowanków w kreowaniu swojego życia według wartości oraz wspomagania ich do urzeczywistnienia miłości¹⁰.

W szkole toczy się ciągła dyskusja nad programem nauczania i wychowania w tym kierunku. Spór głównie dotyczy tego, jaką nazwę powinien posiadać przedmiot: edukacja seksualna czy wychowanie do życia w rodzinie. Ale spór w rzeczywistości nie dotyczy samej nazwy. Faktyczną istotą sporu jest kierunek tego przedmiotu. Istotne są zatem rozstrzygnięcia ideologiczne, światopoglądowe. Istnieje bowiem realne niebezpieczeństwo, że sama edukacja seksualna zdecydowanie zawęży temat, gdy tymczasem należy również akcentować rolę uczuć i wartości w życiu człowieka.

Szczegółową egzemplifikacją procesu wychowania ku wartościom jest proces wychowania ku miłości. Możemy w nim wyróżnić następujące elementy¹¹:

Po stronie nauczyciela	Po stronie ucznia
poznanie przez wychowawcę miejsca miłości w hierarchii wartości wychowanków;	uświadomienie sobie stanu własnej miłości oraz jej miejsca we własnej hierarchii wartości;
wspomaganie wychowanków w poznaniu istoty miłości, jej podstaw, rodzajów, zagrożeń;	zrozumienie istoty miłości jako wartości człowieka, jej podstaw, rodzajów, zagrożeń;
wspomaganie wychowanków w zrozumieniu potrzeby miłości;	akceptacja wartości miłości;
motywowanie wychowanków do wolnego wyboru wartości miłości i umiejscowieniu jej na znaczącej pozycji we własnej hierarchii wartości;	wzbudzenie wychowanków w sobie potrzeby miłości;
wspomaganie wychowanków w urzeczywistnianiu miłości;	urzeczywistnianie zachowań wychowanków postaw miłości;
wspomaganie wychowanków w wartościowaniu siebie w aspekcie urzeczywistniania wartości miłości;	wartościowanie miłości według kryterium wyboru i urzeczywistnianych wartości;
inspirowanie wychowanków do działań animacyjnych w środowisku społecznym do urzeczywistnienia wartości miłości i wspieranie ich w tych działaniach.	przekonanie i potrzeba działań animacyjnych w środowisku społecznym na rzecz urzeczywistniania wartości miłości.

¹⁰ Por. K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1, *Godność, wolność, odpowiedzialność, tolerancja*, Lublin – Kielce 2003, s. 48.

¹¹ Por. tamże, s. 50–52.

Ważnym ogniwem w wychowaniu do miłości jest Kościół. Z uwagi na swoją misję powinien on zwracać uwagę, aby podejmowane działania edukacyjne i pastoralne ukazywały istotę wartości miłości, jak również sposoby urzeczywistnienia jej w życiu chrześcijańskim.

Na temat istoty wychowania do miłości istnieje sporo dokumentów kościelnych, które udzielają wskazówek do konkretnych działań¹². Pomoc Kościoła nie ogranicza się tylko do teoretycznych wskazówek, ale przejawia się również w tworzeniu programów nauczania¹³ i materiałów pomocniczych¹⁴.

Szczęśliwe życie w małżeństwie i rodzinie domaga się przede wszystkim dojrzałej miłości. Realizacja miłości wymaga następujących zdolności:

- empatii, czyli zdolności do współodczuwania, zrozumienia, szacunku dla drugiego człowieka;
- zdolności do allocentryzmu, czyli liczenia się z potrzebami innych;
- właściwego obrazu własnej roli współmałżonka w małżeństwie;
- otwartego, bezpośredniego partnerskiego porozumiewania się;
- umiejętności rozwiązywania trudnych sytuacji;
- gotowości do przebaczenia sobie i innym;
- prawidłowej motywacji do zawarcia związku małżeńskiego¹⁵.

Podsumowując należy stwierdzić, że wychowanie ku wartości miłości jest podstawowym warunkiem i zarazem podstawą przygotowania do małżeństwa. Stąd też w pracy pastoralnej należy zachęcać duszpasterzy, aby w ramach katechez, lekcji religii, omawiane były zagadnienia związane z miłością. Właściwe zrozumienie tej wartości pozwoli budować solidne i odpowiedzialne związki małżeńskie.

Piotr Mazur

¹² Zob. Paweł VI, *Humane vitae*, Watykan 1968; Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wytoczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości*, Watykan 1983; Papieska Rada ds. Rodziny, *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie. Wytoczne dla wychowania w rodzinie*, Watykan 1985; Papieska Rada ds. Rodziny, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, Watykan 1996; Jan Paweł II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa*, Watykan 1986; tenże, List do rodzin *Gratissimam sane*, Watykan 1994; adhortacja *Familiaris consortio*, Watykan 1981.

¹³ Zob. Komisja Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego, *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie. Wychowanie seksualne*, Sandomierz 1997. Istnieje szeroki wybór programów, które zawierają przygotowanie do małżeństwa: M. i W. Grabowscy i inni, *Zanim wybierzesz... Przygotowanie do życia w rodzinie – podstawy wychowania seksualnego*, Warszawa 1998; M. Kwiek, R. Niparko, A. Urbaniak, *Chrześcijańskie wychowanie do miłości. Księgi katechez dla klas I–VIII*, Wrocław 1990; W. Papis, *Życie i miłość*, Warszawa 1995; *Przygotowanie do życia w rodzinie*, red. K. Ostrowska, M. Ryś, Warszawa 1997; S. Sławiński, *Wychować do miłości*, Warszawa 1993; *Wędrując ku dorosłości. Przygotowanie do życia dla uczniów starszych klas szkoły podstawowej*, red. T. Król, Kraków 1996; M. Kwiek, „*Abyśmy się wzajemnie miłowali*” (1J 3,11). *Pomoce do katechez dzieci i rodziców*, Wrocław 1992; M. Kwiek, I. Nowak, *Dorastanie do miłości*, Wrocław 1994.

¹⁴ Pakiet 10 filmów edukacyjnych: *Człowiek – miłość – rodzina*, Kraków 1999.

¹⁵ Zob. A. Sorkowicz, *Przygotowanie do małżeństwa w ramach duszpasterstwa rodzin jako przykład działalności edukacyjnej adresowanej do dorosłych*, w: *Aksjologia edukacji dorosłych*, red. J. Kostkiewicz, Lublin 2004, s. 373.

Bibliografia:

- Bieleń R., *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce*, Lublin 2001.
- Gajda J., *Wartości w życiu człowieka*, Lublin 1997.
- Chałas K., *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1, *Godność, wolność, odpowiedzialność, tolerancja*, Lublin – Kielce 2003.
- Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, Watykan 1981.
- Jan Paweł II, List do rodzin *Gratissimam sane*, Watykan 1994.
- Jan Paweł II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa*, Watykan 1986.
- Komisja Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego, *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie. Wychowanie seksualne*, Sandomierz 1997.
- Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wytężone wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości*, Watykan 1983.
- Korczak J., *Jak kochać dziecko?*, Warszawa 1998.
- Kowalczyk S., *Zarys filozofii człowieka*, Sandomierz 2002.
- Merska K., *Prawo do wolności*, „Wychowawca” 1995 nr 2, s. 36.
- Papieska Rada ds. Rodziny, *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie. Wytężone dla wychowania w rodzinie*, Watykan 1985.
- Papieska Rada ds. Rodziny, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, Watykan 1996.
- Paweł VI, *Humane vitae*, Watykan 1968.
- Słomka W., *Miłość*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin – Kraków 2002, s. 524–526.
- Solak A., *Człowiek i jego wychowywanie. Zagadnienia wybrane*, Tarnów 2004.
- Sorkowicz A., *Przygotowanie do małżeństwa w ramach duszpasterstwa rodzin jako przykład działalności edukacyjnej adresowanej do dorosłych*, [w:] *Aksjologia edukacji dorosłych*, red. J. Kostkiewicz, Lublin 2004, s. s. 373–384.
- Zardecka M., *Miłość*, w: *Leksykon filozofii klasycznej*, red. J. Herbut, Lublin 1997, s. 368–371.
- Zuberbier A., *Miłość*, w: *Katolicyzm A–Z*, red. Z. Pawlak, Poznań 2004, s. s. 266–269.

STRESZCZENIE:**Wychowanie do miłości**

Wychowanie do miłości jest jednym z najważniejszych zadań współczesnej pedagogiki pastoralnej. Zdaniem autora powinna nastąpić konsolidacja wysiłków głównych środowisk wychowawczych (rodziny, szkoły i Kościoła) w procesie wychowania ku miłości. Wspólnym zadaniem – rodziców, nauczycieli i duszpasterzy – powinno być wspomaganie dzieci i młodzieży w kreowaniu swojego życia według wartości oraz wspomaganie ich do urzeczywistniania miłości.

Słowa kluczowe: miłość, wartość, wychowanie, pedagogika pastoralna.

SUMMARY:**Education for love**

Education in love is one of the most important tasks of the modern pastoral pedagogy. According to the author should be followed by consolidating the efforts of the major educational environment (family, school and church) in the educational process towards love. Common task – parents, teachers and pastors – should be supporting children and young people in creating their life value, and helping them to realize love.

Key words: love, value, education, pastoral pedagogy.